

Arhivist: poklic ali profesija

JELKA MELIK, PH.D.

assistant professor, Alma Mater Europaea, ECM Maribor, Slovenska ulica 17, 2000 Maribor Slovenia
e-mail: jelka.melik@gmail.com

MATEJA JERAJ, PH.D.

Senior counsellor archivist, Ministry of culture, Archive of the Republic of Slovenia, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: mateja.jeraj@gov.si

Archivists: Occupation or Profession

ABSTRACT

Many theorists argue that there is a fundamental difference between the occupation and the profession. For occupation, they list the following properties: disorganization of its members, short-term training, the job according to the instructions, no specific professional culture, a small reputation in society, a weak sense of belonging to the profession, their position influenced by the market. For the profession it is expected to be characterized by the following: its position is affected by the state, members are bonding in separate organizations, they have a high reputation in the society, a strong sense of belonging to the profession, it requires a long-term education and highly demanding knowledge, the operation is regulated by the code of professional ethics, there is a mechanism of entering control into the profession. The path from the occupation toward profession is called professionalization. The road is not open to all occupations. Being an archivist is now only the occupation. To achieve the profession, it already has all necessary conditions but there are necessary actions that need to be undertaken: the independent study of archival science is necessary to achieve a greater reputation in the society, to raise awareness of archivists on the importance of its mission to include ethics, mandatory archival legislation and create professional organization.

Key words: occupation, profession, archivist, doctor, archival science, archives, archival records

Archivisti: occupazione o professione

SINTESI

Molti teorici sostengono che c'è una differenza fondamentale tra occupazione e professione. Per l'occupazione, elencano le seguenti proprietà: disorganizzazione dei suoi membri, formazione di breve durata, lavoro secondo le istruzioni, nessuna cultura professionale specifica, piccola reputazione nella società, debole senso di appartenenza alla professione, posizione influenzata dal mercato. La professione dovrebbe essere caratterizzata da quanto segue: la sua posizione è influenzata dallo stato, i membri sono legati in organizzazioni separate, hanno un'alta reputazione nella società, un forte senso di appartenenza alla professione, richiedono una formazione a lungo termine di cui avvertono l'esigenza, l'operazione è regolata dal codice di etica professionale, c'è un meccanismo di controllo per entrare nella professione. Il percorso dall'occupazione alla professione è chiamato professionalizzazione. La strada non è aperta a tutte le occupazioni. Essere un archivist è ora solo occupazione. Per raggiungere la professione ci sono già tutte le condizioni necessarie, ma non ci sono le azioni necessarie che devono essere intraprese: lo studio indipendente della scienza archivistica è necessario per conseguire una maggiore reputazione nella società, per aumentare la consapevolezza degli archivisti sull'importanza della propria missione deve includere etica, legislazione archivistica obbligatoria e creare un'organizzazione professionale.

Parole chiave: occupazione, professione, archivist, dottore, scienza archivistica, archivi, documenti archivistici

Arhivist: poklic ali profesija

IZVLEČEK

Mnogi teoretiki zagovarjajo stališče, da obstaja bistvena razlika med poklicem in profesijo. Za poklic naštevajo na-

slednje lastnosti: neorganiziranost njegovih pripadnikov, kratkotrajno usposabljanje, opravljanje dela po navodilih, nimajo posebne poklicne kulture, majhen ugled v družbi, šibek občutek pripadnosti poklicu, na njihov položaj vpliva trg. Za profesijo pa naj bi bilo značilno: na njen položaj vpliva država, pripadniki se združujejo v posebne organizacije, imajo visok ugled v družbi, močan občutek pripadnosti profesiji, potrebno je dolgoletno izobraževanje in visoko zahtevna znanja, njihovo delovanje uravnava kodeks profesionalne etike, obstaja mehanizem kontrole vstopa v profesijo. Pot od poklica do profesije imenujemo profesionalizacija. Pot ni odprta za vse poklice. Arhivist je zaenkrat le poklic. Za doseg profesije ima vse pogoje, a potrebno bo povzeti odločne ukrepe: ob samostojnem študiju arhivistike je treba doseči večji ugled v družbi, povečati zavedanje arhivistov o pomembnosti svojega poslanstva, vključiti etični kodeks v obvezno arhivsko zakonodajo in oblikovati poklicno organizacijo.

Ključne besede: poklic, profesija, arhivist, zdravnik, arhivistika, arhiv, arhivsko gradivo

1 Uvod

V slovenščini poznamo predvsem pojem »poklic«, ki ga opredeljujemo navadno kot delo, dejavnost, za katero je potrebna usposobljenost, praviloma za pridobivanje osnovnih materialnih dobrin, kot nam to pojasnjuje tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika. Poklic pomeni institucionalizirano sposobnost za opravljanje dejavnosti, pridobljeno s predpisanim šolanjem oziroma izobrazbo in namenjeno preživljanju. Kot sopomenko besedi poklic v Slovarju slovenskega knjižnega jezika najdemo izraz »profesija«. V slovenski strokovni literaturi pa zasledimo tako pojem poklica kot pojem profesije.

Sta torej poklic in profesija dve različni stvari? Dva različna pojma? Dva različna pojava? Mnogi avtorji, ki so se ukvarjali s to problematiko¹, so videli bistveno razliko med nima. Tako so za poklic naštevati naslednje lastnosti: neorganiziranost njegovih pripadnikov, kratkotrajno usposabljanje, opravljanje dela po navodilih, nimajo posebne poklicne kulture, majhen ugled v družbi, šibek občutek pripadnosti poklicu, na njihov položaj vpliva trg. Za profesijo pa naj bi bilo značilno: na njen položaj vpliva država, pripadniki se združujejo v posebne organizacije, imajo visok ugled v družbi, močan občutek pripadnosti profesiji, potrebno je dolgoletno izobraževanje in visoko zahtevna znanja, njihovo delovanje uravnava kodeks profesionalne etike, obstaja mehanizem kontrole vstopa v profesijo (medtem ko naj bi bil vstop v poklic prost). Obstajajo pa tudi avtorji, ki menijo drugače, kot na primer Elliot A. Krause. Trdi namreč, da med poklicem in profesijo ni mogoče začrtati ostre meje, saj gre za proces razvijanja poklicev v profesije - profesionalizacijo. Ob tem seveda velja pripomniti, da vsi poklici nikakor ne dosežejo lastnosti profesije. Profesije Krause označi kot »funkcionalno močne oziroma blizu ključnim mestom v delitvi dela, kar se kaže v njihovi politični moči, prestižu in v materialnih nagradah«, in kot tiste, ki »se ukvarjajo s temeljnimi potrebami posameznikov ali skupin, pri čemer bi odsotnost njihovih kvalifikacij povzročila takojšnje in dolgotrajne krize posameznikov in družbe same« (Krause, 1971, str. 78-79; cit po: Svetlik, 1999, str. 10).

Med kot najbolj tipične profesije se uvrščajo zdravniki in pravniki, pripadniki dveh tradicionalnih poklicev, ki so bili vedno za družbo neobhodno potrebni, kar potrjuje zgornjo trditev. Zdravniki zadovoljujejo eno od temeljnih človekovih potreb - zdravje, laiki jih težko nadomestijo (Svetlik, 1999, str. 8-10). Kaj pa pravniki? »Pravnik kot poklic je izpovedovanje (profesija, profiteor) določenega pogleda na urejenost družbe, v kateri sta pravo in pravica ena temeljnih sestavin in referenčni okvir za družbene odnose. Izvajanje pravnega poklica je tako aktivno udejstvovanje za vzpostavitev take družbene ureditve in takega ravnanja ljudi, kjer bo pravo v pojmu pravice osnovno vodilo za presojo njihove pravilnosti in tudi koristnosti: kar ni pravno sprejemljivo, tudi ne more biti koristno. Zato je pravo, še preden je bilo zapisano, v bistvu vrednostni etični sestav, pojmovanje o dobrem in zlu, kjer brez pravice ni dobrega in ni pogojev za dolgoročno preživetje družbe« (Bučar, 2004). Povsem jasno je torej, da družba tistim poklicem, ki zadovoljujejo njene najbolj primarne potrebe, priznava posebne pravice in posledično poseben, ugodnejši položaj v družbi, ki vključuje tako spoštovanje in ugled kot finančne ugodnosti (Svetlik, 1999, str. 10). Vendar pa si tudi pripadniki posameznih poklicev prizadevajo za boljši družbeni položaj, pri čemer se zgledujejo po že uveljavljenih profesijah: skušajo pokazati, da je njihovo delo javno koristno, nadzorovati, kdo lahko opravlja določen poklic, združujejo se v posebne organizacije, oblikujejo svojo kulturo in strokovni jezik. Cilja profesionalizma sta potemtakem dva: zadovoljevanje osnovnih potreb ljudi in prizadevanje za čim ugodnejši družbeni status. Vendar pa se med seboj nikakor ne izključujeta, nasprotno,

1. Med njimi sta bila na primer Ernest Greenwood in Ronald M. Pavalko.

dopolnjujeta se. Brez ustreznega položaja v družbi, ki praviloma v večji ali manjši meri zagotavlja tudi materialna sredstva, profesija ne more kakovostno opravljati svojih storitev niti se ne more uspešno razvijati v strokovnem in znanstvenem pogledu (*Svetlik, 1999, str. 11*).

Kako pa neka poklicna skupina lahko preraste v profesijo? O tem je razmišljal Keith M. MacDonald v delu *Sociologija profesij* (*Svetlik, 1999, str. 11*). Po njegovem mnenju si mora taka skupina postaviti za cilj uveljavitev v družbi, ki je pogojena z vzpostavitvijo monopola nad izvajanjem storitev, za kate-rega je potrebno njihovo posebno strokovno znanje. Postaviti pa mora tudi »pravila igre« pri izvajanju storitev in glede odnosa do konkurentov in izoblikovati poklicno kulturo, ki daje legitimnost njenemu delu. Oblikovati mora etični kodeks, določiti način izobraževanja in usposabljanja ter ga nadzorovati in tako preprečiti vstop v poklic tistim, ki teh zahtev ne bi izpolnili. Kako pa je mogoče doseči ugled v družbi? Na to vsekakor vplivata vrsta dela in znanje, ki je za to potrebno. Razvoj neke poklicne skupine v profesijo je odvisen tudi od odnosov z drugimi dejavniki v določenem okolju: z državo (skupina mora predstavnike države prepričati, da ima njeno profesionalno delo izjemen značaj, zaradi česar si zasluži monopol na svojem strokovnem področju), s pripadniki konkurenčnih poklicev, ki prav tako skušajo uresničiti svoje cilje, z izobraževalnimi institucijami in s svojimi strankami (*Svetlik, 1999, str. 11-12*).

Povsem jasno je, da se profesionalizacija poklica »ne zgodi sama od sebe«. Potrebna sta predvsem »samozavedanje in samoorganizacija«, potreben je »profesionalni projekt«, česar bi se morali še posebej zavedati predstavniki tistih poklicev, ki ne zasedajo najbolj zavidljivih položajev v družbi (*Svetlik, 1999, str. 11*).

Razvojne spremembe na področju tehnologije in politike postavljajo sodobne poklice in profesije v nov položaj in spreminjajo tudi možnosti za uresničitev profesionalnih

projektov manj uveljavljenih in novih poklicev. Eden izmed močnih izzivov v tej smeri je tudi globalizacija. Svetlik je previdno zapisal: »Morda smemo pričakovati krepitev nadnacionalnih profesionalnih organizacij, oblikovanje njihovih profesionalnih kodeksov, zahteve, ki jih bodo naslavljale na nacionalne države ali na nadnacionalna telesa, kot so organi Evropske unije. Prav mogoče si je zamisliti odpravljanje razlik v javni zaščiti določene profesije na nacionalnih ravneh in vzpostavljanje enotnih mehanizmov na evropski ravni (*Svetlik, 1999, str. 17*).

2 Arhivist - poklic

Poglejmo torej, kje stojijo arhivisti. Je to poklic ali profesija? Standardna klasifikacija poklicev nam pod iskalno zahtevo »arhivist« nudi naslednji opis: »Arhivarji in konservatorji/arhivarke in konservatorke zbirajo, ocenjujejo in zagotavljajo varno shranjevanje ter ohranjanje vsebine arhivov in predmetov zgodovinskega, kulturnega in umetniškega pomena ali umetnin in ostalih predmetov. Načrtujejo, oblikujejo in izvajajo sisteme za varno shranjevanje zapisov in zgodovinsko pomembnih dokumentov« (*Standardna klasifikacija poklicev*). Tudi na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ) ne najdemo poklica arhivist, ampak le poklic arhivarja. Ta naj bi bil tisti, ki »zbira, prevzema, ureja, pregleduje, ocenjuje, popisuje, kategorizira in digitalizira arhivsko gradivo. Pripravlja ga za uporabo zainteresiranim osebam: raziskovalcem, znanstvenikom, študentom in drugim... Arhivar ima zaključeno univerzitetno izobraževanje humanistične smeri, na primer zgodovino, teologijo in umetnostno zgodovino, ali pa se je izobraževal na področju jezikoslovja (npr. latinščina ali nemščina). Nekateri so po izobrazbi tudi pravniki in ekonomisti« (*ZRSZ - opis poklica*).

Nobenega dvoma ni, da arhivist oziroma arhivar ni ravno profesija. Še zdaleč ne. Je poklic, ki ga lahko opravlja vsak, ki se je izobraževal, saj je njegovo delo le zbiranje in urejanje dokumentov, ki so pomembni za zgodovino.

Kje iskati vzroke za tako stanje? Oblast, naj bo kakršnakoli, je zadržana do arhivistov, ki bi nadzirali in spravljali ter ohranjali njene spodrsaljke, nasilje, krivice, laži. Za slavo lahko poskrbijo drugi. Zgodovinarji, spomeniki, muzeji. Javnost ne mara tega poklica, ker ga ne pozna, ker mu jemlje denar, ker ne potrebuje razprav o tem, kaj je bilo in čemu, saj še na sodobnost ne more vplivati. Arhivi morajo biti zato v sklopu oblasti in od nje odvisni. Arhivisti lahko stavkajo, sploh ne delajo ali pa preprosto izginejo. Prava figa. Njihova vloga ni pomembna in je nerazpoznavna. Večina državljanov niti ne ve, kaj delajo, čemu služijo in kaj je njihovo poslanstvo. Za povprečnega državljanja so večinoma manj zanimivi, tudi zato, ker ne ve, da je prav od arhivistov v znatni meri odvisna njihova pravna varnost, zaščita človekovih pravic in

demokracija v državi in družbi. Najbolj žalostno pa je, da se tudi sami pogosto ne zavedajo pomembnosti svojega dela in odgovornosti, ki jo imajo.

Vprašanje je, ali je drugje v Evropi in po svetu kaj drugače. Že davnega leta 1956, pred 61. leti torej, je v klasičnem arhivističnem delu njen avtor Theodore R. Schellenberg v uvodu zapisal: »Če vprašamo navadnega človeka na cesti, zakaj vlade ustanavljajo arhivske ustanove, bi ta verjetno vprašal: 'Kaj je arhivsko gradivo in kaj so arhivske ustanove?' Če mu potem razložimo pomen arhivskih ustanov, bo verjetno pogovor o tej temi zaključil s pripombo, da je celotna stvar še en primer vladne zapravljalivosti (potratnosti). Kar pa zadeva arhivsko gradivo, se bo njegovo zadnje vprašanje verjetno glasilo: 'Zakaj se vse skupaj ne zažge?' « (*Schellenberg, 1956, str. 1*).

O arhivistih in njihovem položaju v družbi sta Joan M. Schwartz in Terry Cook leta 2002 v mednarodni reviji *Archival Science* objavila zanimiva članka. V prvem (»Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory«), ki govori o moči arhivov, arhivskega gradiva in arhivistov na oblikovanje spomina, sta zapisala: »Zunaj stroke na arhiviste že dolgo gledajo kot na tiste, ki 'nam sekajo drva in nas oskrbujejo z vodo'², torej kot na tiste, ki so dokumente prejeli od ustvarjalcev in jih predali raziskovalcem. Znotraj stroke pa arhivisti sami sebe dojemajo kot nevtralne, objektivne in nepristranske. Z obeh perspektiv se zdi, da so arhivarji skupaj s svojim gradivom resnična antiteza moči. V tekstih o kulturnih ustanovah, ki nastajajo v zadnjem času, je seveda komajda najti kakšno besedo o tem, kako močno arhivi in dokumenti vplivajo na kolektivni spomin in človekovo identiteto. To je v izrazitem nasprotju z vlogo, ki jo danes pripisujejo muzejem zgodovine človeštva in prirodoslovnim muzejem, umetnostnim galerijam, knjižnicam, zgodovinskim spomenikom in celo živalskim vrtom. Čeprav so nekateri pisci začeli raziskovati razne vidike 'arhiva' v metaforičnem oziroma filozofskem smislu, to skoraj vedno počnejo celo brez osnovnega poznavanja arhivov kot resničnih institucij, kot resničnega poklica (drugega najstarejšega!) in kor resnične stroke s celo vrsto njej lastnih teorij, metodologij in praks. 'Nearhivisti', ki danes pišejo o 'arhivu', redko citirajo strokovno arhivistično literaturo, ki nastaja vsepovsod po svetu « (*Schwartz - Cook, 2002, str. 1-2*).

V drugem (*Archives, Records, and Power: From /Postmodern/ Theory to /Archival/ Performance*) pa sta skušala opisati vlogo, ki jo igrajo arhivisti v današnjem svetu (*Schwartz - Cook, 2002, str. 171-185*). Kljub dejstvu, da so se časi spremenili ostajajo arhivisti zvesti dolgoletni praksi. Slediti bi morali spremenjenim razmeram in se zavedati svoje odgovornosti za oblikovanje spomina nekega naroda, družbe, ljudi. V svetovni arhivski literaturi zadnjih dveh desetletij pa se razmišljanja o sodobnem poslanstvu arhivistov kljub temu pojavljajo vse pogosteje (*Cook, 1997; Thomassen, 1999, str. 149-167; Greene, 2002, str. 42-55*).

3 Arhivist - profesija

Poizkusimo narediti primerjavo med zdravnikom, predstavnikom profesije, in arhivistom.

V sociološki terminologiji naj bi pripadnost profesiji pomenila vključenost v skupino ljudi, ki opravljajo enak poklic, ki obvladujejo posebno področje dela na osnovi določene znanstvene vede in posredujejo družbi svoje usluge, priznane kot neobhodno potrebne za javno dobro. Profesija naj bi imela izključno pravico do delovanja na določenem področju, svoje delo pa lahko dobro opravlja le v primeru, če ji družba to pravico prizna. Profesija naj bi se razlikovala od poklica predvsem po tem, da je njeno delo podrejeno določeni »akademski disciplini«. Za uspešno delovanje je potrebno, da sta tako profesija na eni strani kot akademska disciplina na drugi priznani kot neodvisni in avtonomni. Vsekakor oboje velja tako za zdravnike kot za medicinsko vedo.

Kako pa je z arhivisti in arhivsko znanostjo - arhivistiko? Neodvisnost in avtonomija arhivske profesije in arhivske znanstvene veje sta soodvisni. Avtonomija prve predpostavlja avtonomijo druge kot akademske discipline in obratno. Arhivska veda predstavlja osnovo za profesionalno dejavnost in arhivske znanstvene raziskave so predpogoj za uspešen razvoj profesije. Zato se mora arhivistika razvijati v okvirih akademske svobode, ne sme imeti zgolj statusa pomožne vede in ne sme služiti samo arhivskim ustanovam. Akademska svoboda zahteva neodvisnost akademskega poučevanja in proučevanja brez zunanjega vmešavanja in je bistvena za vsako vedo. Pomembna je tudi za arhivsko profesijo, saj se le-ta lahko ubrani politizacije le, če njena akademska izobrazba temelji na nepristranskosti. Delo arhivista ne sme biti

2. Citat iz Joz 9,21, v prenesenem smislu bi lahko rekli garači, ki pridno delajo za gospodarje.

delo zgodovinarja ali informatika, specializiranega za arhive. Arhivistika mora biti samostojna tudi v odnosu do arhivske ustanove. Avtonomija arhivske znanosti pa nikakor ne pomeni, da ta ne bi smela sodelovati z drugimi disciplinami in arhivskimi službami. Nasprotno. Arhivistika mora biti multidisciplinarna veda, arhivska praksa pa njena osnova in prva spodbuda. Še več, povezanost s profesijo in obstoječimi arhivskimi izobraževalnimi programi je nujna, saj je arhivistika mlada in še dokaj šibka veda.

Tako kot arhivistika mora biti tudi arhivska profesija neodvisna in avtonomna. Za uspešno izpolnjevanje svojih nalog mora pridobiti in ubraniti pozicijo moči v odnosu do nalog, ki jih opravlja za družbo. Zato mora biti neodvisna od drugih profesij in avtonomna. Imeti mora svoje lastno strokovno združenje, za vstop v svoje vrste mora določiti pravila in zahteve in potem ta vstop tudi nadzorovati. Pripadnikov resnično neodvisne profesije namreč ne opredeljuje njihova zaposlenost v arhivski službi ali pri organu vlade, od katerega je ta služba odvisna, vladati jim mora samo znanstvena disciplina. Pravo merilo neodvisnosti stroke pa je stopnja, do katere je sposobna uveljaviti pravila svoje stroke, svoje lastne standarde in vrednote - tako v odnosu do svojih članov kot do celotne družbe. Samo profesija, ki ima takšno avtoriteto in ki ji je družba podelila takšne pristojnosti, je avtonomna profesija.

Najzahtevnejša naloga arhivista bi morala biti določitev dokumentov, ki imajo neminljivo vrednost - arhivskega gradiva. Ta predvideva dobro poznavanje družbene stvarnosti, strukturo in način delovanja vseh organov in organizacij, ki ustvarjajo arhivsko gradivo. Vzdrževati mora tudi neokrnjenost in celovitost gradiva, ki ga je sprejela v hrambo in s tem zagotavljati, da so dokumenti zanesljiv dokaz preteklosti. Velik korak k neodvisnosti arhivske profesije je bil narejen s sprejetjem etičnega kodeksa na kongresu generalne skupščine Mednarodnega arhivskega sveta (ICA - International Council of Archives) v Pekingu na Kitajskem (6. 9. 1996). Sprejeti kodeks je pomemben pogoj za samostojnost in neodvisnost profesije, posledično pa je pomemben tudi odnos med veljavno arhivsko zakonodajo in etičnim kodeksom kot preizkusnim kamnom avtonomije arhivske profesije. Pomembno je namreč, da etični kodeks postane sestavni del arhivske zakonodaje oz. zakona o varstvu arhivskega gradiva. Povedano drugače: Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih naj bi vseboval določbo, da morajo arhivisti ravnati v skladu s kodeksom arhivske etike. Prav tako kot so zdravniki po zakonu dolžni kot poklicno skrivnost varovati podatke o zdravstvenem stanju posameznika in o vzrokih, okoliščinah in posledicah tega stanja, tako bi moral tudi arhivski zakon obvezovati arhiviste, da varujejo vse občutljive osebne podatke posameznikov pa tudi vse zaupne in tajne podatke, ki zadevajo pravne osebe, s katerimi se srečujejo pri svojem delu.

Arhivisti sicer imajo svoja društva, nimajo pa svoje zbornice, kot jo imajo zdravniki.

Zdravniška zbornica Slovenije skrbi za spoštovanje temeljnih vrednot zdravniškega poklica: empatije, strokovne usposobljenosti in avtonomije, v imenu države regulira zdravniški poklic, podeljuje, podaljšuje in odvzema licence, načrtuje, spremlja in nadzoruje pripravništvo, specializacijo in druge oblike podiplomskega strokovnega izpopolnjevanja svojih članov, izvaja strokovni nadzor, vodi register zdravnikov, sodeluje pri pripravi zakonov ipd. Zakon o zdravniški službi določa, da sme zdravnik samostojno opravljati zdravniško službo, če je vpisan v register zdravnikov in če izpolnjuje druge pogoje, ki jih določa Zakon o zdravniški službi. Podobne zahteve bi morale biti uzakonjene tudi za poklic arhivista.

Podobno primerjavo je že pred dobrimi petnajstimi leti storil nizozemski arhivist Theo Thomassen v članku, v katerem razmišlja o znanju in vplivu arhivistov ter o neodvisnosti in avtonomiji arhivske znanosti in profesije (*Thomassen, 1999, str. 149-167*).

4 Arhivist - profesionalni projekt

Pot arhivista od poklica do profesije je še dolga, a vendar se zadeve vsaj ponekod že spreminjajo. To lahko sklepamo iz prispevka dr. Brucea *Dearstyna*, profesorja za informacijske študije univerze v Marylandu, objavljenega v *ACA³ News* julija 2000, v katerem lahko preberemo, da je arhivska profesija⁴ v ZDA že dobro zastavljena. Poleg upoštevanja vseh drugih zahtev naj bi bilo za profesionalne arhiviste še značilno, da delujejo kot zastopniki preteklosti in sedanjosti za prihodnost - od njih je namreč odvisno, kateri

3. ACA - The Academy of Certified Archivists, ustanovljena 1989 na letnem srečanju združenja ameriških arhivistov.

4. Profesije ne moremo preprosto enačiti s poklicem. Je vrsta poklica, ki ga karakterizirajo, med drugim značilne visoke izobrazbene zahteve, točno določeno jedro teoretičnih in praktičnih znanj, relativna avtonomnost in neodvisnost pri delu, neodvisna presoja, etični kodeks. Kot najznačilnejši primer se navadno navaja zdravniški poklic.

dokumenti se bodo ohranili, in prav določanje gradiva, ki ima trajno vrednost, naj bi predstavljalo »srce« arhivistovega dela. Od njih je odvisno tudi, da bodo urejeni, ohranjeni in javnosti dostopni vsi dokumenti, zaradi česar morajo biti sposobni slediti spremembam na področju prava, informatike in drugih znanosti ter tako zadostiti naraščajočim zahtevam uporabnikov. Zato bi bilo treba razviti ustrezne smernice arhivske izobrazbe in ustvariti pogoje za takšno izobraževanje. Nastavitev profesionalnega arhivista je po Dearstynovem mnenju smiselna investicija za vsako institucijo, saj je to najcenejša in najbolj učinkovita pot za upravljanje z nenadomestljivimi viri informacij, ki služijo tako notranjim kot zunanjim uporabnikom. Profesionalni arhivisti naj bi bili torej nepogrešljivi, ker znajo iz ogromne množice zapisov odbrati arhivsko gradivo, ki je pomembno tako za pravno varnost državljanov kakor tudi za prenos kulturnih in zgodovinskih informacij, ker razumejo upravljanje z dokumenti institucij in jih znajo ohraniti ne glede na obliko, v kateri so nastali, ker vedo, kako jih je mogoče najbolj učinkovito uporabljati, saj znajo izdelati ustrezne popise in druge pripomočke, ki omogočajo hiter in lahek dostop do dokumentov, ker sodelujejo z drugimi strokovnjaki, ki se ukvarjajo z informacijskimi viri (Dearstyn 2000).

5 Zaključek

Zavedanju, da številni arhivski dokumenti niso le zanimivi stari zapisi, temveč tudi evidence preteklih dogodkov in stanj ter pomembni pravno relevantni dokazi, bi moralo slediti spoznanje, da vrednotenje dokumentov ni in ne more biti le rutinsko opravilo, ampak je določanje dokumentov, ki jih državljanji potrebujejo bodisi za oblikovanje kolektivnega spomina, strokovnega dela, znanstvenih raziskav, vse do zaščite oziroma varstva pravic, odgovorno in zahtevno ter potrebno delo, od katerega je odvisen obstoj pravne in kulturne države in naroda. Poslanstvo arhivista je graditev mostu med sedanjostjo in prihodnostjo ter sedanjostjo in preteklostjo. Do nedavnega so se arhivisti ukvarjali le z zapisi od trenutka, ko so prestopili prag javnega arhiva, oziroma od takrat, ko ga je ustvarjalec arhivskega gradiva želel ali moral predati. Arhivist je bil predvsem prevzemnik in ohranjevalec dokumentov. V prihodnosti mora teža njegovega dela preiti na določevanje gradiva, celo na nastanek in oblikovanje zapisov oziroma dokumentov. Vse potrebnejši in nujnejši naj bi postal arhivistov prispevek v prvi fazi življenja dokumenta.

S poslanstvom arhivista je prav tako nezdružljiv pojem uradnika. Uradnik naj bi bil izvajalec predpisov. Arhivist pa bi moral biti mnogo več. Njegova naloga je samostojno presojati, kateri od zapisov, dokumentov, ki nastajajo, so tako pomembni, da jih je treba ohraniti za vedno. Pri tem mora presoditi, kateri zapisi imajo trajen pomen na eni strani za znanstvene raziskave in kulturo, na drugi strani pa za varstvo pravic pravnih in fizičnih oseb oziroma trajen pomen za pravni interes pravnih in fizičnih oseb.

Arhivski poklic je torej profesija v nastajanju. Poglejmo še nekaj misli, ki jih je zapisal ugledni arhivski strokovnjak H. Thomas Hickerson in veljajo tudi ali še celo za naš prostor. V prispevku z naslovom Deset izzivov za arhivsko profesijo je predstavil po njegovem mnenju najpogostejše probleme, s katerimi se srečujejo arhivisti v začetku 21. stoletja. Ne bomo naštevali vseh. Ustavimo se le na zadnjem. Hickerson ga takole opiše: »Arhivisti so videni kot zaupanja vredni zastopniki družbe, ki delujejo v dobro vsakogar, s tem da zagotavljajo hrambo dokumentov, ki so nujni za zaščito zakonitih pravic državljanov, in zgodovinskih dokumentov, ki govorijo o človeških dosežkih v preteklosti, o kulturnem razvoju in načinu vsakdanjega življenja. Mi imamo posebno vlogo v družbi in smo spoštovani kot ombudsmani, ki delujejo tako v javnem interesu kot v interesu vsakega posameznika. Včasih se ne zavedamo dovolj naše posebej ugledne vloge, iz katere izhaja tudi naša vrednost in pomen za družbo. Zato moramo narediti nujno potreben korak, da bomo opravičili našo kredibilnost, in sicer z vzdrževanjem visoke stopnje profesionalizma in izpolnjevanjem naših nalog, s čimer bomo izkazali čast našemu poklicu.« (Hickerson, 2001, str. 16).

Viri in literatura

Bučar, France (2004). Uvodno predavanje na 30. dnevih slovenskih pravnikov. V: *Pravna praksa*, letnik 2004, številka 36. Dostopno na: <https://www.pravnapraksa.si/Lite/Kazalo.aspx?Src=zNblVXQY1zSI0YqaH4aXViO-QxjuE1q+kWaTdh3BaQQe6NezJ60ydGc1dJilCCiCs+V5vonlFw/Q9vcJpZ7UFa+Fn0khpzLrH>, (6.4.2017)

Cook, Terry (1997). What is Past is Prologue: A History of Archival Ideas Since 1898, and the Future Paradigm Shift. V: *Archivaria*, letnik 43, »pomlad 1997«, str. 17-63

Bruce Dearstyn (2000). The Archival Profession: Meeting Critical Institutional and Social Needs. V: *ACA News*, julij 2000. Dostopno na: The Archival Profession: Meeting Critical Institutional and Social Needs | Welcome to the Academy of Certified Archivists, <http://www.certifiedarchivists.org/other-resources/articles/the-archival-profession-meeting-critical-institutional-and-social-needs/>, (6.4.2017)

- Greene, Mark (2002). The Power of Meaning: The Archival Mission in the Postmodern Age. V: *The American Archivist*, letnik 65, št. 1, str. 42-55
- Hickerson, H. Thomas (2001.: Ten Challenges for the Archival Profession. V: *The American Archivist*, letnik 64 (Spring /Summer 2001) : 6-16
- Krause, Elliot. A (1971). *The Sociology of occupations*. Boston: Little Brown Company
- Schellenberg, Theodore R. (1956). *Modern Archives, Principles and Techniques*. Chicago: University of Chicago Press
- Schwartz, Joan M. - Cook, Terry (2002). Archives, records, and power: The making of modern memory. V: *Archival Science*, letnik 2, št. 1, str. 1-19
- Schwartz, Joan M. - Cook, Terry (2002). Archives, Records, and Power: From (Postmodern) Theory to (Archival) Performance. V: *Archival Science*, letnik 2, št. 3, str. 171-185.
- Standardna klasifikacija poklicev (SKP - 08)*. Dostopno na: <http://www.stat.si/skp/Details.aspx?koda=2621>, (6.4.2017)
- Svetlik, Ivan (1999). Sodobni izzivi profesionalizmu. V: *Knjižnica*, letnik 43, št. 2-3, str. 7-18
- Thomassen, Theo (1999). Archivists between knowledge and power - On the independence and autonomy of archival science and the archival profession. V: *Arhivski vjesnik*, letnik 42, str. 149-167
- ZRSZ - opis poklica*. Dostopno na: http://www.ess.gov.si/ncips/cips/opisi_poklicev/opis_poklica?Kljuc=776&Filter=, (6.4.2017)

SUMMARY

Many theorists argue that there is a fundamental difference between the profession and the occupation. For occupation, they list the following properties: disorganization of its members, short-term training, the job according to the instructions, no specific professional culture, a small reputation in society, a weak sense of belonging to the profession, their position influenced by the market. For the profession it is expected to be characterized by the following: its position is affected by the state, members are bonding in separate organizations, they have a high reputation in the society, a strong sense of belonging to the profession, it requires a long-term education and highly demanding knowledge, the operation is regulated by the code of professional ethics, there is a mechanism of entering control into the profession. The path from the occupation toward profession is called professionalization. It is quite clear that for the professionalization of the occupation mostly self-awareness and self-organization of members of the occupation. This is especially needed by occupations, who are not in the most enviable positions in society and they need a 'professional project'. The road is not open to all occupations. Being an archivist is now only the occupation. The mission of the archivist is building a bridge between the present and the future and the past and present. Until recently, archivists have dealt only with records from the moment they crossed the threshold of a public archives, or from the time when the creator wanted to give the records to archives. An archivist was mainly acquirer and preserver of documents. In the future, the weight of his work should move to the determination of the materials (appraisal), and even the formation of records or documents. Archivist's contribution to the first phase of the life of the document is more needed. To achieve the profession, it has all the necessary conditions, but decisive actions should be taken. Foremost is needed to achieve a greater reputation in society, to raise awareness of archivists on the importance of its mission. The most difficult task archivist should be the determination of documents that have permanent value - archives. This provides a good understanding of social reality, the structure and mode of action of all the bodies and organizations that create the archives. It must also maintain the integrity and the integrity of the material, which was adopted in custody, thereby ensuring that the documents are reliable evidence of the past. A big step towards independence archival profession has been made with the adoption of a code of ethics, which should become part of the mandatory archiving legislation. With independent study of archival science, the professional organization and especially base study of archival science should be formed. Occupation can be distinguished from the profession mainly by the fact that her work is subordinated to certain "academic discipline". For successful operation, it is necessary that both the profession on the one hand as an academic discipline on the other are recognized as an independent and autonomous.

Typology: 1.02 Review Article

Submitting date: 12.04.2017

Acceptance date: 05.05.2017

